

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№10

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

10-jild
10-son
Oktyabr, 2026

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Габдуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-заде Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбонович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Эркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шагинур Шухратовна - д.э.н. (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Убайдуллаев Гайрат Зувайтович - к.э.н., доцент

Ходжакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишиерович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимова Муниса Юлчиевна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Эргашева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н. (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Жонузов Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Ходжанова Гулиода Отамуродовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н. (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н. (PhD)

Панжиев Самижон Аликулович - PhD, доцент

MINTAQADA YUQORI QO'SHILGAN QIYMATLI MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQUARISHNI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBASI

Arslonov Karamat Gulomovich

ПЕРЕДОВОЙ ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ С ВЫСОКОЙ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТЬЮ В РЕГИОНЕ.

Арслонов Карамат Гуломович

ADVANCED INTERNATIONAL EXPERIENCE IN DEVELOPING HIGH VALUE-ADDED PRODUCTION AT THE REGIONAL LEVEL

Arslonov Karamat Gulomovich

Annotatsiya. Mazkur maqolada mintaqada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalarning nazariy-uslubiy va tashkiliy-iqtisodiy jihatlari o'rganilgan. Rivojlangan mamlakatlarda yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga yo'naltirilgan sanoat siyosatini amalga oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarini texnologik modernizatsiyalash, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, sanoat klasterlarini rivojlantirish va korxonalarni global qiymat zanjirlariga integratsiyalashtirish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlarda sanoat tarmoqlarini tarkibiy transformatsiyalash, mahalliy resurslarni chuqur qayta ishlash, yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish hamda tarmoqlararo kooperatsiyani rivojlantirishning iqtisodiy ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: yuqori qo'shilgan qiymat, xorijiy tajriba, mintaqaviy iqtisodiyot, sanoat siyosati, innovatsion rivojlanish, sanoat klasterlari, global qiymat zanjirlari, tarkibiy transformatsiya, resurs-ishlab chiqarish salohiyati, investitsion-innovatsion faoliyat.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-методологические и организационно-экономические аспекты передового зарубежного опыта развития производства продукции с высокой добавленной стоимостью в регионе. Проанализированы механизмы реализации промышленной политики, направленной на создание высокой добавленной стоимости в развитых странах, технологической модернизации производственных процессов, стимулирования инновационной деятельности, развития промышленных кластеров и интеграции предприятий в глобальные цепочки создания стоимости. Кроме того, раскрывается экономическое значение структурной трансформации отраслей промышленности, углублённой переработки местных сырьевых ресурсов, расширения производства высокотехнологичной продукции и развития межотраслевой кооперации в зарубежных странах.

Ключевые слова: высокая добавленная стоимость, зарубежный опыт, региональная экономика, промышленная политика, инновационное развитие, промышленные кластеры, глобальные цепочки создания стоимости, структурная трансформация, ресурсно-производственный потенциал, инвестиционно-инновационная деятельность.

Abstract. This article examines the theoretical, methodological, organizational, and economic aspects of advanced international experience in developing high value-added production at the regional level. The study analyzes mechanisms for implementing industrial policies aimed at generating high value added in developed countries, modernizing production processes through technological advancement, stimulating innovation, developing industrial clusters, and integrating enterprises into global value chains. Furthermore, the article highlights the economic significance of structural transformation in industrial sectors, in-depth processing of local raw materials, expanding the production of high-tech products, and strengthening intersectoral cooperation in foreign countries.

Keywords: high value added, international experience, regional economy, industrial policy, innovative development, industrial clusters, global value chains, structural transformation, resource and production potential, investment and innovation activities.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida mintaqalarning sanoat salohiyatidan samarali foydalanish, ishlab chiqarish tarmoqlarini yuqori texnologik faoliyat turlariga yo'naltirish hamda mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasida ishlab chiqarish jarayonlarini innovatsion texnologiyalar asosida modernizatsiyalash, sanoat korxonalari o'rtasidagi kooperatsiya aloqalarini mustahkamlash va mahsulotlarning texnologik murakkabligini oshirish orqali hududiy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi hamda qo'shilgan qiymat yaratish samaradorligini yuksaltirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, mintaqalarning sanoat jihatidan rivojlanish darajasi faqat ishlab chiqarish hajmi yoki tabiiy resurslar bilan ta'minlanganligiga emas, balki mahsulotlarni qayta ishlash chuqurligi, texnologik murakkabligi, innovatsion salohiyati va qiymat zanjirining yuqori daromad keltiruvchi bosqichlarida ishtirok etish imkoniyatlariga ham bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning xorijiy tajribasi hududiy sanoat tizimlarini xomashyoga asoslangan ishlab chiqarishdan texnologik jihatdan murakkab, raqobatbardosh va yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirish mexanizmlarini o'rganishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tajribaning mazkur yo'nalishdagi ahamiyati Jahon banki tadqiqotlarida ham o'z tasdig'ini topgan. Xususan, global qiymat zanjirlari xalqaro savdoning qariyb yarmini qamrab olishi hamda ularda ishtirok etish mamlakatlarning yuqori qo'shilgan qiymat yaratiladigan ishlab chiqarish bosqichlariga o'tishi uchun muhim imkoniyat ekanligi asoslangan.[3]

Shuningdek, V.Kummrits, D.Taloni va D.Vinklerlarning ilmiy izlanishlarida global qiymat zanjirlarida ishtirok etishdan olinadigan qo'shilgan qiymat samarasini oshirishda iqtisodiy siyosat va institutsional shart-sharoitlarning ahamiyati o'rganilgan.[4]

Mazkur ilmiy yondashuvlar xorijiy mamlakatlarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning asosiy sharti texnologik imkoniyatlarni kengaytirish bilan bir qatorda, mahalliy korxonalarining qiymat zanjiridagi ishtirokini sifat jihatidan yuqori bosqichga ko'tarish ekanligini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasida ham mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish, xomashyoni chuqur qayta ishlash va ilg'or xorijiy texnologiyalarni milliy sanoatga joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2023-yil 18-avgustda tadbirkorlar bilan o'tkazilgan ochiq muloqotda quyidagi fikrni bildirgan:

“Bizning neftimiz ham, gazimiz ham bu – siz kabi tashabbuskor va ishbilarmon tadbirkorlar xomashyodan

yaratayotgan yuqori qiymatli va sifatli mahsulotlardir”[1].

Davlatimiz rahbarining mazkur fikri yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish milliy va mintaqaviy sanoat raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim iqtisodiy manbai ekanligini ifodalaydi. Ushbu yondashuv xomashyoni eksport qilishdan ko'ra, uni mahalliy korxonalarda chuqur qayta ishlash, texnologik jihatdan murakkab tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va qiymat zanjirining yuqori daromadli bosqichlarini hududlarda shakllantirish zaruratini asoslaydi.

Shuningdek, Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2025 yil 7 mart kuni sanoat uchun muhim minerallar xomashyo bazasini kengaytirish va qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga bag'ishlangan taqdimotida “xomashyo – qayta ishlash – ilm va texnologiya – tayyor mahsulot” zanjirini kengaytirish masalasi ilgari surilgan.[2]

Mazkur tashabbus Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreyaning yuqori texnologik sanoatni rivojlantirish tajribasiga xos bo'lgan ilm-fan, ishlab chiqarish va innovatsion infratuzilmani integratsiyalash tamoyillarini O'zbekiston mintaqalari sharoitida qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Biroq ilg'or xorijiy tajribani milliy iqtisodiyotga tatbiq etishda mamlakatlar o'rtasidagi texnologik rivojlanish darajasi, sanoat ixtisoslashuvi, investitsion imkoniyatlar, ishlab chiqarish infratuzilmasi va institutsional muhitdagi farqlarni hisobga olish zarur. Xususan, Germaniyaning hududiy sanoat klasterlari va raqamli ishlab chiqarish tizimlari, Yaponiyaning tejamkor ishlab chiqarish texnologiyalari, Janubiy Koreyaning yuqori texnologik eksportga yo'naltirilgan sanoat siyosati, Xitoyning maxsus iqtisodiy zonalar hamda Singapurning innovatsion sanoat infratuzilmasini rivojlantirish tajribalarini O'zbekiston mintaqalarining resurs va ishlab chiqarish salohiyatiga moslashtirish alohida ilmiy tadqiqotni talab etadi.

Shu nuqtai nazardan, xorijiy mamlakatlarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning iqtisodiy samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillarni aniqlash hamda mintaqaviy sanoat tarmoqlariga tatbiq etish imkoniyatlarini asoslash dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy va Singapurning ilg'or tajribalari qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, ilmiy umumlashtirish, iqtisodiy taqqoslash va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanilgan. Xorijiy mamlakatlarda yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga ta'sir etuvchi texnologik modernizatsiya, xomashyoni chuqur qayta ishlash, sanoat klasterlari, innovatsion faoliyat va ishlab chiqarish kooperatsiyasini rivojlantirish mexanizmlari o'rganilgan. Shu asosda ilg'or xorijiy tajribalarning o'ziga xos xususiyatlari tizimlashtirilib, ularni O'zbekiston mintaqalarining sanoat ixtisoslashuvi

va resurs-ishlab chiqarish salohiyatiga moslashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashga metodologik yondashuv shakllantirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy nuqtai nazardan, qo'shilgan qiymat mahsulot yoki xizmatning ishlab chiqarish qiymati bilan uni yaratish jarayonida sarflangan oraliq iste'mol qiymati o'rtasidagi farqni ifodalaydi. U ishlab chiqarish jarayonida yaratilgan yangi iqtisodiy qiymatni tavsiflab, mehnatga haq to'lash, asosiy kapital iste'moli, ishlab chiqarishga sof soliqlar va operatsion foyda kabi tarkibiy qismlarni qamrab oladi. Shu jihatdan, qo'shilgan qiymat sanoat korxonalari faoliyatining natijadorligini baholashda muhim iqtisodiy ko'rsatkich hisoblanadi.

Mazkur yondashuvga ko'ra, qo'shilgan qiymatni oshirish faqat mahsulotning sotish narxini ko'tarish bilan emas, balki ishlab chiqarish texnologiyalarini takomillashtirish, resurslar sarfini optimallashtirish, mahsulot sifatini yaxshilash va qayta ishlash bosqichlarida yaratiladigan iqtisodiy natijani ko'paytirish bilan ta'minlanadi.

Qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish ko'p omilli iqtisodiy jarayon bo'lib, uning samaradorligi ishlab chiqarishning texnologik darajasi, resurslardan foydalanish intensivligi, mehnat unumdorligi, innovatsion faollik va sanoat kooperatsiyasi bilan belgilanadi.

Birinchidan, ishlab chiqarishni texnologik modernizatsiyalash qo'shilgan qiymat yaratishning muhim omili hisoblanadi. Zamonaviy uskunalar, avtomatlashtirilgan texnologik liniyalar va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish mahsulot ishlab chiqarishdagi resurs sarfini kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish hamda yuqori sifatli tayyor mahsulotlar ulushini ko'paytirish imkonini beradi.

Ikkinchidan, xomashyoni chuqur qayta ishlash darajasini oshirish mahsulot qiymatini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Xomashyoni dastlabki qayta ishlash bilan cheklanmasdan, undan yarimtayyor va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish qiymat

zanjirining qo'shimcha bosqichlarini shakllantiradi. Natijada ishlab chiqarish jarayonida yaratiladigan qo'shilgan qiymat hajmini oshirish, yangi ish o'rinlarini tashkil etish va eksport tarkibida tayyor mahsulotlar ulushini ko'paytirish imkoniyatlari kengayadi.

Uchinchidan, innovatsion faoliyat va ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarishga integratsiyalash yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishning muhim sharti hisoblanadi. Yangi texnologik yechimlar, mahsulot dizayni, sifat standartlari va intellektual mulk ob'ektlaridan foydalanish korxonalarining bozordagi raqobat ustunliklarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, sanoat kooperatsiyasi va qiymat zanjirlarini rivojlantirish ishlab chiqarishning turli bosqichlari o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlaydi. Xomashyo yetkazib berish, qayta ishlash, butlovchi qismlar ishlab chiqarish, tayyor mahsulot tayyorlash va uni realizatsiya qilish jarayonlarining o'zaro muvofiqlashtirilishi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish hamda korxonalarining qo'shilgan qiymat yaratish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, inson kapitali va mehnat unumdorligini oshirish yuqori texnologik mahsulotlar ishlab chiqarishning asosiy shartlaridan biridir. Malakali muhandis-texnik kadrlar, texnologlar va innovatsion faoliyat bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarni tayyorlash ishlab chiqarish jarayonlarining texnologik murakkabligini oshirish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishda Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy va Singapur tajribasi muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasi va ularning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari o'rganildi. Bu haqidagi ma'lumotlarni quyidagi jadvalda keltirilgan (1-jadval).

1-jadval.

Mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasi.

Mamlakat	Yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish mexanizmlari	Mexanizmlarning amaliy mazmuni	Qo'shilgan qiymat yaratishga iqtisodiy ta'siri
Germaniya	Hududiy sanoat klasterlari, "Industriya 4.0", raqamli ishlab chiqarish va texnologik integratsiya	Sanoat korxonalari, ilmiy tadqiqot markazlari va universitetlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish; robotlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari, raqamli boshqaruv va avtomatlashtirilgan texnologik jarayonlarni joriy etish; kichik va o'rta korxonalarni sanoat qiymat zanjirlariga birlashtirish	Mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot birligiga sarflanadigan resurslarni kamaytirish, yuqori aniqlikdagi mashinasozlik va texnologik murakkab tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish orqali qo'shilgan qiymat hajmini ko'paytirish
Yaponiya	"Kaydzen", tejamkor ishlab chiqarish, avtomatlashtirish va sifatni kompleks boshqarish	Ishlab chiqarish jarayonlarida ortiqcha xarajatlar va resurs yo'qotishlarini qisqartirish; texnologik operatsiyalarni optimallashtirish; mahsulot sifatini doimiy nazorat qilish; yuqori aniqlikdagi uskunalar va	Ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish, mahsulot sifati va raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan foydalanish samaradorligini kuchaytirish hamda yuqori qo'shilgan qiymatli sanoat

		robotlashtirilgan texnologiyalardan foydalanish	mahsulotlari ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish
Janubiy Koreya	Eksportga yo'naltirilgan sanoat siyosati, ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini moliyalashtirish, texnologik ixtisoslashuv	Elektronika, yarimo'tkazgichlar, avtomobilsozlik va yuqori texnologik mashinasozlik tarmoqlarini rivojlantirish; davlat va xususiy sektor investitsiyalarini ilmiy ishlanmalarga yo'naltirish; mahalliy korxonalarining xalqaro ishlab chiqarish zanjirlarida ishtirokini kengaytirish	Ilm-fan sig'imi yuqori bo'lgan mahsulotlar ulushini ko'paytirish, texnologik bilimlar asosida yangi mahsulot turlarini o'zlashtirish, eksport mahsulotlarining raqobat ustunliklarini mustahkamlash va yuqori qo'shilgan qiymat yaratish salohiyatini oshirish
Xitoy	Maxsus iqtisodiy zonalar, sanoat klasterlari, mahalliyashtirish, texnologik transfer va chuqur qayta ishlash tizimi	Hududlarda ixtisoslashgan sanoat zonalarini shakllantirish; xomashyo, butlovchi qismlar va tayyor mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar o'rtasida kooperatsiyani kuchaytirish; xorijiy texnologiyalarni o'zlashtirish; ishlab chiqarish zanjirining yuqori texnologik bosqichlarini rivojlantirish	Mahalliy ishlab chiqarish zanjirlarini kengaytirish, xomashyoni qayta ishlash chuqurligini oshirish, tayyor mahsulotlar turlarini ko'paytirish, ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va hududlarda yaratiladigan qo'shilgan qiymat hajmini oshirish
Singapur	Innovatsion sanoat infratuzilmasi, yuqori texnologik xorijiy investitsiyalar, ilmiy tadqiqot markazlari va texnologik parklar	Elektronika, biotexnologiya, farmatsevtika va aniq muhandislik tarmoqlarida yuqori texnologik ishlab chiqarishni tashkil etish; transmilliy kompaniyalar bilan texnologik hamkorlikni kuchaytirish; malakali kadrlar tayyorlash va ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish	Cheklangan tabiiy resurslar sharoitida yuqori texnologik mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, intellektual kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish, mahsulotlarning texnologik murakkabligini kuchaytirish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratish

Mazkur tajribalarning umumiy jihati shundaki, yuqori qo'shilgan qiymat yaratish ishlab chiqarish hajmini mexanik ravishda ko'paytirishga emas, balki mahsulotning texnologik murakkabligini oshirish, resurslardan foydalanish samaradorligini kuchaytirish va ishlab chiqarish qiymat zanjirining yuqori daromadli bosqichlarini o'zlashtirishga asoslanadi.

Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston mintaqalarida Germaniyaning sanoat klasterlari va raqamlashtirish, Yaponiyaning tejamkor ishlab chiqarish, Janubiy Koreyaning innovatsion sanoat siyosati, Xitoyning chuqur qayta ishlash va sanoat kooperatsiyasi hamda Singapurning texnologik investitsiyalarni jalb etish tajribalarini hududiy ishlab chiqarish imkoniyatlariga moslashtirish maqsadga muvofiqdir.

Xorijiy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishda texnologik modernizatsiya, ilmiy-innovatsion faoliyat va sanoat kooperatsiyasi o'zaro bog'liq iqtisodiy mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi. Ularning samarali uyg'unlashuvi ishlab chiqarishning texnologik darajasini oshirish, mahsulotlarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini mustahkamlash hamda iqtisodiyotning yuqori qiymat yaratuvchi tarmoqlarga tarkibiy transformatsiyalashuvini ta'minlaydi.

O'zbekiston mintaqalarida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishda hududlarning mavjud resurs salohiyati, sanoat ixtisoslashuvi, ishlab chiqarish infratuzilmasi va investitsion imkoniyatlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Bunda mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlashga ixtisoslashgan sanoat korxonalarini rivojlantirish, texnologik qayta ishlash bosqichlarini kengaytirish, yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor

mahsulotlar ishlab chiqarishga investitsiyalarni jalb etish va hududiy sanoat kooperatsiyasini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, mintaqalarda yuqori qo'shilgan qiymat yaratish samaradorligini baholashda quyidagi iqtisodiy ko'rsatkichlardan kompleks foydalanish maqsadga muvofiq:

- yalpi ishlab chiqarish hajmida qo'shilgan qiymat ulushi;
- bir nafar band xodimga to'g'ri keladigan qo'shilgan qiymat;
- mahsulotlarni texnologik qayta ishlash darajasi;
- sanoat mahsulotlari eksportida yuqori texnologik tayyor mahsulotlar ulushi;
- ishlab chiqarishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasi.

Mazkur ko'rsatkichlar asosida mintaqalarning yuqori qo'shilgan qiymat yaratish salohiyatini baholash, sanoat tarmoqlaridagi mavjud iqtisodiy imkoniyatlarni aniqlash hamda rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash mumkin.

Jumladan, Germaniyada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish sanoat korxonalari, ilmiy tadqiqot muassasalari va texnologik markazlar o'rtasidagi integratsiyaga asoslangan hududiy innovatsion tizimlar orqali amalga oshirilmoqda. Mamlakatda mashinasozlik, avtomobilsozlik, elektrotexnika va aniq mexanika tarmoqlarida ixtisoslashgan sanoat klasterlarining shakllanishi mahsulotlarning texnologik murakkabligini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish hamda korxonalar o'rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirish imkonini bergan. Ayniqsa, Industrie 4.0 konsepsiyasi doirasida raqamli texnologiyalar, intellektual ishlab chiqarish tizimlari va

avtomatlashtirilgan texnologik jarayonlarni joriy etish yuqori qo'shilgan qiymat yaratishning muhim vositasi sifatida qaralmoqda.

Yaponiya tajribasida esa yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirishning asosiy xususiyati ishlab chiqarish jarayonlarini uzluksiz takomillashtirish, resurslardan tejamkor foydalanish, mahsulot sifatini oshirish va texnologik innovatsiyalarni sanoat korxonalari faoliyatiga integratsiyalash bilan tavsiflanadi. Xususan, Kaizen va tejamkor ishlab chiqarish tamoyillarining joriy etilishi ishlab chiqarishdagi ortiqcha xarajatlarni kamaytirish, texnologik jarayonlar samaradorligini oshirish va mahsulotning raqobat ustunliklarini mustahkamlashga xizmat qilgan. Mazkur tajriba yuqori qo'shilgan qiymat yaratish faqat yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish emas, balki mavjud texnologik imkoniyatlardan foydalanish samaradorligini oshirish orqali ham ta'minlanishini ko'rsatadi.

Janubiy Koreyada yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish eksportga yo'naltirilgan sanoatlashtirish, ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga investitsiyalarni kengaytirish hamda yuqori texnologik tarmoqlarni davlat tomonidan maqsadli qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga asoslangan. Elektronika, yarimo'tkazgichlar, avtomobilsozlik va yuqori aniqlikdagi mashinasozlik tarmoqlarining rivojlanishi mamlakatning xalqaro qiymat zanjirlarida yuqori texnologik mahsulotlar yetkazib beruvchi sifatidagi mavqeini mustahkamlagan. Bu tajriba mintaqaviy sanoat ixtisoslashuvini innovatsion faoliyat, texnologik kompetensiyalar va eksport bozorlari bilan uyg'unlashtirish yuqori qo'shilgan qiymat yaratishning muhim sharti ekanligini ko'rsatadi.

Xitoy tajribasida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish maxsus iqtisodiy zonalar, hududiy sanoat klasterlari, texnologik parklar va ishlab chiqarish kooperatsiyasi mexanizmlari bilan bevosita bog'liq. Mamlakatda dastlab mehnat sig'imi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirishga asoslangan sanoatlashtirish modeli bosqichma-bosqich texnologik murakkab mahsulotlar, elektron komponentlar, elektr uskunalari va yuqori texnologik tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'naltirilgan. Bunda mahalliy yetkazib beruvchilar tarmog'ini shakllantirish, xorijiy texnologiyalarni o'zlashtirish va ishlab chiqarishning turli bosqichlarini hududiy jihatdan integratsiyalash yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkoniyatlarini kengaytirgan.

Singapurning ilg'or tajribasida esa yuqori qo'shilgan qiymatli sanoatni rivojlantirish yuqori malakali inson kapitali, xorijiy investitsiyalar, ilmiy tadqiqot infratuzilmasi va xalqaro texnologik

kompaniyalar bilan hamkorlikka asoslangan. Ayniqsa, elektronika, biotexnologiya va aniq muhandislik sohalarida ixtisoslashgan ishlab chiqarish tizimlarining shakllanishi cheklangan tabiiy resurslar sharoitida ham texnologik bilimlar va innovatsion imkoniyatlar hisobiga yuqori qo'shilgan qiymat yaratish mumkinligini namoyon etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish sanoat tarmoqlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish, mintaqalarning ishlab chiqarish salohiyatidan to'liq foydalanish va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi. Ilg'or xorijiy tajribalardan kelib chiqib, O'zbekiston mintaqalarida xomashyoni chuqur qayta ishlash, ishlab chiqarishni texnologik modernizatsiyalash, sanoat kooperatsiyasini kengaytirish va innovatsion infratuzilmani rivojlantirishga asoslangan kompleks tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. Tadbirkorlar bilan ochiq muloqotdagi nutq. - 2023-yil 18-avgust. - O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti: www.president.uz.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. "Sanoat uchun muhim minerallar bo'yicha axborot berildi". - 2025 yil 7 mart. - URL: <https://president.uz/uz/lists/view/7930>.

3. World Bank. World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. - Washington, DC: World Bank, 2020. - DOI: [10.1596/978-1-4648-1457-0](https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1457-0).

4. V.Kummritz, D.Taglioni, D.Winkler Economic Upgrading through Global Value Chain Participation: Which Policies Increase the Value Added Gains? - World Bank Policy Research Working Paper No. 8007. - Washington, DC: World Bank, 2017.

Muallif(lar) haqida/Сведения об авторе/Author details

Arslonov Karamat Gulomovich Qashqadaryo viloyat soliq boshqarmasi bo'lim boshlig'i / Арслонов Карамат Гуломович Начальник отдела Кашкадарьинской областной налоговой администрации / Arslonov Karamat Gulomovich Head of a Department at the Kashkadarya Regional Tax Administration

E-mail: arslonovkaramat@gmail.com

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz